

múzeumőr

Szilágyi Lenke felvétele

KARÁCSONY ÁGNES

„MEGSZOKTAM A MENETÜTEMET”

BESZÉLGETÉS KOVÁCS VILMOS EZREDES-MÚZEUMVEZETŐVEL

Negyvenkét éve katona, három évtizede dolgozik a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumban, és több mint tíz esztendeje vezeti az intézményt Kovács Vilmos ezredes, aki egyben kutató és muzeológus is. Közvetlenül az első világháború után jött létre az intézmény, amely ma már sokkal inkább egy hadtörténeti kompetencia-központ, egyszerre kutatóhely, levéltár, könyvtár és múzeum. Szimbolikus helye ez a nemzeti hadtörténelemnek, a budai várnegyedben, titkos alagutak fölött, valódi ostromok várfalain.

MC: *Parancsnok úr? Főigazgató úr? Hogy szokás szólítani?*

¶ Katonai szervezetként működünk, márpedig annak élén parancsnok van. Az intézményt az alapítása óta eltelt száz évben – kevés kivétellel – katonák irányították. Én 2011. április 1-jétől vezetem parancsnokként, előtte megbízott főigazgató voltam. Mandátumomról a honvédelmi miniszter dönt, a parancsnokot ugyanis kinevezik, nem pályáztatják a posztot. A katonákat egyébként többnyire a rendfokozatuk alapján szólítják meg. Ezredes vagyok. Kollégáimnak csak Vilmos.

MC: *Ezredes úr, mit hozott át a katonai gondolkodásból a múzeumvilágba?*

¶ Praktizáló katonaként kezdtem a pályámat: Várpalotán szolgáltam tüzérként. Volt ott egy tüzérmúzeum az egykori Zichy-kastélyban, sokat időztem ott, azóta már megszűnt, illetve jelenleg a Trianon Múzeum van az épületében. Tiszti pályafutásomon hadnagyként indultam, majd meneteltem tovább, minden katonai beosztást végigjártam. Szerintem aki nem így lépdel, annak gyakran fogalma sincs, mi történik az adott poszton. Érvényes ez az intézményi helyzetekre is. Doktori ösztöndíjjal kerültem ide annak idején, csaknem harminc évvel ezelőtt: haditechnika-, főként tüzérségtörténettel foglalkoztam, most is ezt kutatom, kiegészítve ezzel-azzal. Úgy alakult, hogy lett egy feltöltetlen hely a múzeumban, s megkérdezték tőlem, nincs-e kedvem itt folytatni. Nagyon is volt. Akkor százados voltam. Gyűjteményvezetői állást ajánlottak fel a lőszergyűjteményben. Tudományos kutatás kapcsán a levéltári munkában is elmélyedtem. Közben belekezdtem a muzeológia szakba. Rengeteg segítséget kaptam

a kollégáktól, hogy megtaláljam a kapcsolódásokat a többi gyűjteményünkkel. Tizenöt-húsz év alatt sok mindent megismertem itt, és ez elegendő „munió” volt ahhoz, hogy elvállalhassam a parancsnoki pozíciót. Akik itt dolgoznak, mind kiváló tudósok, szakemberek, velük szemben eléggé tiszteletlenség lett volna elfogadni ezt a vezetői tisztséget szakmai felkészültség nélkül. De a kérdésre válaszolva: katonaként az embernek van egy vezetői rutinja, alkalmazhatjuk a katonai módszertant, amely itt nem a parancs elvére épül, hanem a rendszerszemléletű gondolkodásra, a gyors helyzetfelismerésre és döntésreakcióra. Az a típusú vezető vagyok, aki szereti tudni, mi történik mögötte, mellette, körülötte. Strukturált szervezetben tud működképes lenni egy csapat. Másrészt minden helyzetben stratégiát készítünk. Most is. Nyilván nem tudjuk megmondani pontosan, mi lesz egy év múlva, hova indul tovább a világ, milyen hatása lesz a pandémiának az intézményekre. De egy katona még a bizonytalanságban is terveket, prognózisokat készít.

MC: Az intézmény – a hadügyminisztérium szervezetén belül – közvetlenül az első világháború után, 1918 novemberében jött létre: levéltári osztályát Gabányi János alezredes, később tábornok, gyűjteményi osztályát Aggházy Kamill százados, idővel ezredes alapították akkor még Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum néven. Aggházy amúgy autodidakta hadtörténész is volt. Száz év után is tartják magukat az alapítók szándékához?

¶ Ami a nemzettörténelemben fontos, nekünk is az. Az a vezérelvünk: a magyar hadtörténelemmel kapcsolatos minden anyagnak helye van nálunk. Eredetileg is az volt az intézmény célja, hogy összegyűjtse, megőrizze, feldolgozza, a tudományos kutatás és a civil érdeklődők számára is hozzáférhetővé tegye a magyar hadtörténelem emlékeit. Bár korábban is voltak törekvések hadtörténettel foglalkozó múzeum alapítására, az első világháború idején érett meg erre a szándék. Voltaképpen kézenfekvő volt, hogy a világháború emlékeit gyűjtsék, de a korábbi korokról sem feledkeztek meg, ezért is került a levéltár és a múzeum egy intézménybe.

A múzeum több mint húsz gyűjteményéből csak néhányat említék itt, és a tárgyak közül is csupán párat, amelyek történelmi személyek relikviái. Nagyon személyes a választás. Például a Hidegfegyver Gyűjteményben található Bem József szabályája, a Korai Lőfegyvergyűjteményben gróf Batthyány Lajos csappantyús pisztolya, amely nemzeti ereklyének is számít. A Numizmatikai Gyűjtemény – amely mintegy negyvenezer darabból áll – világviszonylatban is egyedi relikviája az 1956-os Nemzetőrség tervezett jelvényének mintapéldánya. A Kéziratok Emlékanyag-gyűjteményben őrzik az utolsó

A Hadimúzeumot népszerűsítő plakát, 1940-es évek

SZENTMÉNYI BÉLA
KÖLCSÖZ
COLOROPSET

M. KIR. HADIMÚZEUM

GYŰJTI KATONAI EMLÉKEINKET 1715-TŐL NAPJAINKIG
NYITVA HÉTFO KIVÉTELÉVEL NAPONTA 9-13 ÓRÁIG · BUDAPEST, I. KERÜLET BÁSTYASÉTÁNY 40.

Háborús pusztítás és roncsok a múzeum belső udvarán, 1946

budai pasa, Abdurrahmán Abdi tábori Koránját. A Fotóarchívum a múzeum egyik legrégebbi gyűjteménye, több mint kétszáz ezer felvétellel, s igazából már a múzeum megalapítása előtt elindult a fotók gyűjtése az első világháborút dokumentálva.

¶ Mindegyik tárgyunk értékes forrását adja a katonai kultúra kutatásának, megjelenítésének. Másfelől ma már – ha úgy tetszik – „több fronton harcolunk”. Sokkal inkább hadtörténeti kompetencia-központ vagyunk. Európában kevés ilyen sokrétű, komplex, hadtörténeti profilú intézmény van, amely egyszerre kutatóhely, levéltár, könyvtár és múzeum. Azt is szoktam mondani: fél lábbal a haderőben vagyunk, fél lábbal a kultúrában. És a kettő kiválóan megfér egymás mellett: szakmai felügyeletünket az Emmi gyakorolja, fenntartónk azonban jelenleg is a Honvédelmi Minisztérium. Tradicionálisan HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum a hivatalos megnevezés az 1950-es évek óta, de nem egészen fedi le a név a valóságot. Öt igazgatóságunk van. Egyik a múzeum, a hadtörténelmi „kirakatunk”, amelynek mandátuma az állandó hadseregek korára vonatkozik, a korábbi korszakok a Magyar Nemzeti Múzeumhoz tartoznak, noha vannak átfedések. A Hadtörténeti Intézet kutatói jobbra a 19–20. századot kutatják, az előző korok feltárása szintén a Nemzeti Múzeum kompetenciája. Intézetünknek része az országos gyűjtőkörű Hadtörténeti Könyvtár is, Magyarország legjelentősebb hadtudományi-hadtörténeti dokumentumgyűjteménye háromszáz ezer kötettel, és itt van a *Hadtörténeti Közlemények* szerkesztősége is. A kiadvány Magyarországon a második legrégebbi társadalomtudományi folyóirat, 1888 óta jelenik meg. A harmadik nagy és önálló szervezeti egységünk a Katonai Emlékezet és Hadisírgondozó Igazgatóság, amely a magyar katonai emlékhelyekkel és hadisírokkal foglalkozik itthon és külföldön is. Külön igazgatóság a Hadtörténelmi Levéltár, amely 1740-től, a magyarországi állandó hadsereg felállításától gyűjti a magyar katonai vonatkozású iratokat, és itt van a gigantikus térképtárunk és légifotó-gyűjteményünk, ezeket a haderő készítette, s az anyag jó részét már digitalizáltuk. Az ötödik igazgatóság a Központi Irattár hét-ezer-háromszáz irat-folyóméternyi anyaggal: a Magyar Honvédségtől a fontosabb iratok idővel idekerülnek. Később a szakemberek eldöntik, közülük mely dokumentumok minősülnek megőrzendő levéltári anyagnak.

MC: *Őriznek még titkos iratokat is?*

¶ A levéltárban minden dokumentum – a legrégebbek Rákóczi-korabeliek – szabadon kutatható. Bárki számára hozzáférhetők ezek, és egyre többen jönnek, civilek is. Az irattárban azonban vannak személyes jellegű iratok, amelyekhez

kizárólag meghatározott kör férhet hozzá meghatározott céllal. Az 1990 előtti „szigorúan titkos” iratok visszaminősítése 2012-ben fejeződött be. Ezzel a feloldással kutathatók például az 1956-os események katonai anyagai, az 1968-as csehszlovákiai bevonulás iratai vagy a Varsói Szerződés gyakorlatainak dokumentációi. Kincsesbánya az irattár.

MC: *A katonai világot a nyilvánosság zárt rendszernek tartja...*

¶ De az intézmény ettől még nem belterjes, sőt éppen ellenkezőleg! Az utóbbi húsz évben tudatos törekvés volt a közösségi nyitás, hogy az adatbázisokat kutathatóvá tegyük, a digitális térben is jól „masírozzunk”, minél több információval és érdekességgel szolgáljunk, ne gondolják azt, hogy egy bunkerban van az intézmény. Kiállításszemléletünkben a tárgy- és információbőség mellett ma már az interaktivitásra helyezzük a hangsúlyt. Én szeretem teljes bevetéssel művelni a dolgokat. 1979-ben vonultam be, negyvenkét éve vagyok katona. Megszoktam a menetütemet, amelyben nincs igazán megállás. Így dolgoznak a nagyszerű kollégáim is. Nem érzem szűk rétegnek azok körét, akik militáriatörténettel foglalkoznak, beszélések az adataink. „Békeidőben”, amikor nincs járvány, évente átlagosan nyolcvan-kilencvenezer látogatója van a múzeumnak, de kétszázötvenezer emberhez tudunk eljutni. És ez óvatos becslés, ennél csak több lehet ez a szám. A Kapisztrán téri „főhadiszállásunkon” túl is sok helyen vagyunk jelen, Magyarországon több mint negyven helyszínen láthatók a tárgyaink. Csak egyet említek: a szolnoki Reptár, a repüléstörténeti kiállítóhely tárgyainak kilencven százaléka a miénk, szakmailag is jelentősen hozzájárultunk a megvalósításához. De szinte mindegyik hazai múzeummal van együttműködésünk, és kiterjedtek a külföldi kapcsolataink is Angliától Németországon át Oroszorszáig. Megkerülhetetlenné váltunk a haderő-történelemben.

MC: *Szakmai konferencián beszélt arról korábban: a hadisírgondozás rendkívül szerteágazó, érinti a hadtörténészeket, a levéltárosokat, a régészeket, de még számos egyéb vonatkozása is van, beleértve például a diplomáciai kapcsolatokat.*

¶ Így van. Az emlékezetpolitika minden országnak fontos. Kilenc országgal van államközi megállapodásunk – kölcsönöségi alapon – a közös hadisírgondozásról. A Hadtörténeti Intézet és Múzeum koordinálja itthon ezt a tevékenységet. Az első világháborúban hősi halt katonáink kilencven-kilencvenöt százaléka idegen földben nyugszik, Szlovéniában, Lengyelországban, Olaszországban, ahol a harcok folytak. Nézzük a második világháborút: a Magyar Királyság

Eperjes, 1849. február 8.
Görgei Artúr vezérőrnagy a VII. hadtestnek szóló napiparancsában a téli felvidéki hadjáratot lezáró, 1849. február 5-i branyiszikói győztes titkózatban döntő szerepet játszó 33. (korontáji) honvédszász/ozalag zászlószalag jutalmazásával tünteti ki HIL 1848-49. 12/492.

Jeldunai magyar kir. tábor főparancsnoksága
Görgejen Február 8^{án} 1849.

HAT SZÁMA
12/492.

Napi parancs

A 33^{ik} honvéd zászlóalj a bramiszikói szorosok bevételekor f. h. 5^{én} vitézségével viselte magát.

A 33^{ik} zászlóalj, ezen szép vitézségeire nyilvános elismeréssel érdemel.

E zászlóalj, minden egyébb ifjabb, s míg nem edzett zászlóalj előtt, az elhosszú bár mily alakú támadásakor bízni, s utána ismét szolgáló példányképpen említtessék meg.

Es három fegyver, és a többi eszközök zászlóalfajától, miszerint a legközelebbi alkalommal minden áron oda fognak munkálni, hogy kiválsa a belmezei eszénél fegyverük kevéssébe sütyedni kezdéséért, ismét helyrehozzák, mint ezt a 33^{ik} honv. zászlóalj folyó hó 5^{én} teszi.

Elismerésem tanúságául rendeltem, hogy a 33^{ik} zászlóalj számára

1^{ik} 15 napidíj ajándékképpen kiadassék.

2^{ik} zászlóalja egy széles szalag, melyre a zászlóalj kitüntetésének oktatás napja 1849. Február 5^{én} fog hímre tűnni, kitévésék.

3^{ik} Megvárom fegyver eszénél, és eszénélnek veszel, hogy egy bizalmasnyalag szerkesztett jegyzékben fellejtesse azokat neveket, kik a 1849. Február 5^{én} diósi győzelmet előidéző nem törvényszerű vitézség által az egész hadsereg köztönéséi kívánták - Legszélesebb törvényesen lesse, ezen egyéneket jutalmazásait, és kitüntetését az általalantól kezdve közzéadni.

Ezen napi parancs a bátrak lelkesítésére három egy, másodszor következéző napon által a seregrel egész körjével minden körteként.

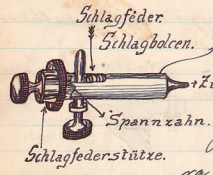
Azon gyávak drettenésére pedig kik a határos pillanat előtt beviselen, és gyálatatosan fúsdákkal, míg a legjobb sereg is a legszélesebb zavamba hozhatják - hoztatásuk, hogy minden szaladó száját társai által is lelővethetnek. — ha pedig ily futás egész tömegben kibővítsék meg, akkor ők mint hazáértülők saját seregünk, és saját agyunktól várhatják el legsúlyosabb veszteséket.

Hadöröndnél Levélben
tulajdon

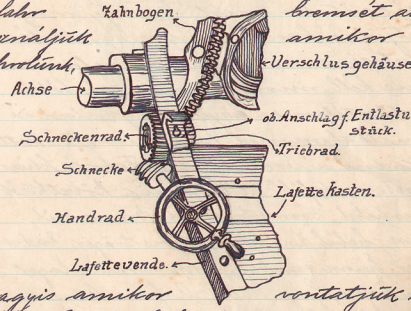
Görgei tábornok
s. k.

1099

Schlagfeder. hogy mozdított képer
 Schlagbolzen. Schlagbolzen a tengely és
 hülse. a lefette vönde
 Zündstift. kövött ide van
 Spannzahn. csatolva a bremshebel
 Schlagfederstütze. Anferitt amely a föladlás
 ra szolgál továbbá a sporn
 Patronenausverfer.
 Bremshebel, Nüchtkebel, Frötkör amely arra szolgál
 hogy or-el
 leporcsodjék
 törs az agyut
 a portöröl.
 továbbá a szembloch
 Nücht hebel köbmm
 hals Nüchtmaschine
 Anferitt. Nücht körs stender. ezt a két kerakot
 amelyen az agyut sekák mozdított, svere
 rad-nak. Ez is tölt. vöndöl áll: Speicher,
 speichen sübe.

Rekonstruált van meg kétfele Bremsse úgy
 mint a Fahr vagy Lhus
 Bremsse, Püchtmaschine. es a faon Bremsse
 A fahr haxnáljütk
 fahrolenk. bromst alkot
 amikot
 Verschlußgehäuse.
 Achse
 od. Anschlag. Enilastungs-
 stück.
 Schneckenrad. Triebrod.
 Schnecke. Laste Haslen.
 Handrad. Laste vönde.
 vagyis amikot vöndötjék az
 agyut egyis helyül a mástara es
 köben valamely hegyül köll nökönt
 le jönni, erül be bremsolunk vagyis
 befestörülk az agyut hogy az ne valad
 háson le föle a sülyánál fogva es
 erültal a kerakot meg ne sejtve.

területéről bevonult katonák jelentős része hősi halottként orosz, belorusz, lengyel, román földben nyugszik. Ezekkel az országokkal államközi szerződéseket kötöttük, így tudjuk garantálni, hogy a hadisírok megfelelően fennmaradjanak. A második világháborúban Magyarország is hadművelleti terület volt, szovjet katonák tízezrei nyugszanak itt. Az itteni szovjet hadisírok állagmegóvásáért a magyar önkormányzatok a felelősek, az új beruházásokat ugyanakkor az orosz állam intézi. Rudkinóban, Boldirevkán, a két nagy központi magyar katonai temetőben a hadisírok karbantartását az ottani orosz partner végzi, ha felújítani akarunk valamit, azt a magyar állam. Az Oroszországi Föderáció nagykövetsége ellenőrzi ezt Magyarországon, mint ahogyan mi is kint. Van egy orosz-magyar hadisírgondozó vegyes bizottság, amely évente ülészik. A többi országgal is hasonlóan együttműködünk a kegyeletemlékezetben. Igaz, Szerbiával és Szlovákiával még nincs megállapodásunk, pedig a területükön magyar katonák nyugszanak ezrével. De azért már tárgyalóasztalhoz ültünk. Mi úgy tartjuk: a kegyelet a megbékélés küldetése, és az emlékezet mindig időszerű jelenség.

MC: A sajtóban – bár a kifejezés nem feltétlenül szerencsés – szenzáció volt „Esztike gyűrűje”. Sülysáp környékén jelöletlen sírra bukkantak, benne elhantolt katonák maradványaira, köztük egy olyan férfiera, akit arany karikagyűrűjével együtt találtak meg, a gyűrűn felirat: „Esztike 1942”. Kutatásokkal kiderítették, ki volt az elföldelt fiatal katona, kicsoda Esztike, megtalálták a lányukat, és átadták neki a gyűrűt, ő pedig csaknem nyolcvan év után eltemethette édesapját, aki hősi halált halt a második világháborúban. Egyáltalán: mi alapján kezdték kutatni a jelöletlen sírt?

¶ Jelenleg éppen dokumentumfilm készül erről az egészről. Szép történet sok szempontból is. Bár eleinte azt sem tudtuk, hogy sírt keresünk. Ezt már a hadirégészet tárta föl, amelynek szintén nálunk van a központja. A hadirégészet a hadtörténelem segédtudománya, és a terepkutatás során, a hadtörténeti rekonstrukciók alapján megfogalmazott kérdésekre keres választ. Része a hadisírkutatás is: az elhunyt katonák sírjainak, maradványainak lokalizálását, a sírok feltárását, a csontmaradványok antropológiai vizsgálatát is végzi. A régészeti módszerekkel előkerült tárgyak sok mindent mesélnek a hadtörténelemnek. Szóval úgy indult, hogy kaptunk egy bejelentést: Sülysáp környékén a második világháború idején lehettek elföldelések, amelyek még nincsenek feltárva. Ezek az átmeneti elföldelések hadisírnak minősülnek, ám nem hivatalos temetkezési helyek. A hadisírok megtalálásának nyilván egy lényeges fizikai alapja van, a fém. Kicsi az esélye, hogy nincs fém – akár fegyver, lőszer, övcsat, más dolgok – az elföldelt katona mellett. Ezért is hasznos a fémdetektor.

Nagysalló, 1849. április 20.
Klapka György vezérőrnagy az I. hadtesthez intézett napiparancsában köszönését nyilvánítja csapatainak az 1849. április 19-i nagysallói győztes ütközetben nyújtott
kiváló teljesítményükért
HL 1848-49. 22/546.

IRAT SZÁMA
22/546

Napi parancs.

Április 20^{án} 1849.

Sütemek, Bajlarsain!

A 1° Hadtest parancsokháza

A tegnapi nap szabadsággal
s elvitathatatlan jogaink ügye-
ben történt harkaink leg-szab és
leg-dicsőiből, sokszorjára nyújtott
alkalmat parancsain által abból sere-
gek vitézségét advának - az 1°
hadtest fegyvercsinét becsülettel az
tegnapi nap által nyitott fegyver-
szel dicsőítésként. - Ez miután ezen
dicsőségért a becsületek parancs
nokainak úgy mint seregek egyes
becsületesei által kövénak
nyilvánítanak, bicsaképpen kívánom
egyszeremint arról is, hogy leg-főbb
gondom, s leg-szentebb kötelességeim,
nek emere ezen dicső nap egyes
hőseink vitéz ketteik erdem szel
járt jutalmakon, a jutalom az
dicső jellel, mid a harc leg-ér-
demesebb fiainkok számára ki-
rűt ki. Még pár nap olyan mid a
tegnapi és az elleneskedves ha-
kard szel földjed elgöze hogy.

3 1177

Ép oly gyáva, mint az öntök,
kerül meg legrit és kaporai vak,
merőhözott.

Éljen a Nemzet!!!
Éljen a hazai szabadsága!!!
Éljen a hazánk függetlensége!

és leírta hiedelmét
Látványos
Éljen szeged.

Az erősebb jelzés alapján szakembereink már el tudták dönteni, hogy érdemes mélyebbre ásni, és viszonylag hamar sikerült lokalizálni a területet, egy domboz mezőn. Megkezdték a feltárást. A tűzszerészek öt centiméter űrméretű aknagránátokra bukkantak.

MC: *Olyan területen, amelyet évtizedek óta használtak az ott élők?*

¶ Igen. Ahol harcok folytak egykor, ott egy mélyen szántó eke még ma is kifordíthat tűzszerészeti maradványokat, lövedékeket.

MC: *És bárhol, bármikor előkerülhetnek még újabb hadisírok itthon?*

¶ Abszolút, hiszen Magyarország területén a második világháborúban szinte mindenütt zajlottak hadműveletek. Miután a tűzszerészek mentesítették a súlysápi lelőhelyet, kollégáim feltárták három katona csontmaradványait: vélhetően a közelükben robbant valami, súlyos sérülések voltak a csontvázakon. Tudtuk, hogy komoly harcok voltak arrafelé is. Először próbáltuk rekonstruálni, hogyan kerülhetett oda az a három fiatalember. Egy lövészárk volt ott, feltehetőleg behúzták oda, és elföldelték őket. Az volt a protokoll, ha a front áthaladt, utána a település lakosságával eltemették az áldozatokat, akikről az évek múlásával sokszor elfeledkeztek. Munkatársaim aztán megnézték, miről informálnak a tárgyaik. Köztük volt az „Esztike 1942” feliratú gyűrű és egy ejtőernyősjelvény is. Úgyhogy feltételeztük: ejtőernyősök lehetnek. A tárgyakat a múzeumban megtisztították a restaurátorok, numizmatikusunk megnézte a jelvényt, a gyűrűt, előbbiről kiderítette, hogy unikális darab, utóbbiról azt, hogy a harmincas években készült Budapesten, benne volt az ötvös jelzése. Közben az Irattárban elindult a gondolkodás arról, hogy az ejtőernyősök közül kik haltak hősi halált abban a térségben. Az I/1. ejtőernyős zászlóaljnak voltak ott állásai, és a soroksári harcokból hozták át őket oda. Ezeket a magasan képzett, válogatott katonákat a legkeményebb harcok során vetették be. Sikerült megfejteni az információk alapján, hogy a támadás, illetve a magyar–német ellentámadás 1944. november 17-én történt. Levéltárosaink megnézték az aznapi magyar harcjelentéseket, a veszteségeket is, a katonák többségét az isaszegi temetőben helyezték örök nyugalomra. Kezdték szűkülni a kör, kik lehetnek ott, a súlysápi mezőn, és kik nem kerültek elő. Néztük, hogy a bevonulási kartonok szerint kinek lehetett Esztike nevű felesége, menyasszonya. Még jobban szűkült a kör. Sejtettük, hogy az egyik hősi halott Nagy Endre István tizedes lehet. Az Irattárban megtalálták az úgynevezett veszteségi kartonját – minden katonáról készült ilyen, rajta

azzal, hogy mikor halt meg, milyen körülmények között. Gyanítottuk, hogy az övé lehetett a karikagyűrű. A Honvédelmi Minisztérium Facebook-oldalára felkerült a gyűrű története azzal a kérdéssel: esetleg ismeri-e valaki Esztikét. Milliós nézettsége lett a posztnak. A Magyar Nemzetben az egyik kollégám publikált róla. Erre a cikke kapta fel a fejét a család egyik ismerőse, szólt a hozzátartozóknak, akik ápolták az eltűnt Nagy Endre István emlékét, volt róla fotó, mindenféle irat. Összeállt a kép, egyeztek az adatok. A többit már tudja a nyilvánosság. Füzesgyarmati volt a tizedes, ott temették el. Két bajtársáról egyelőre nem tudunk bővebb információkat, de a sülysápi polgármester kérte, hadd temesse el őket a település – fontos számukra a helyi emlékezetben – az ottani temetőben. Mi 2020 decemberében fejeztük be a budapesti Fiumei úti Sírkertben található, a Honvédelmi Minisztérium kezelésében lévő 52-es parcella felújítását: hosszú évtizedek óta most nyílik lehetőség arra, hogy eltemessük ide az előkerült, hősi halált halt, rokonokkal nem rendelkező vagy ismeretlen katonákat is. Méltó sírhelyet kapnak. A főszabály szerint – bár vannak kivételes helyzetek – a katona ott nyugszik, ahol elesett, azaz a külföldön életüket vesztett magyar honvédek a kinti katonatemetőkben. Itthon, a temetőn kívül fellelt katonasírok többségét exhumáljuk, vannak helyek, ahol a katonasír már olyannyira a helyi közösség emlékezetének részévé vált, hogy ott maradnak helyben a honvéd maradványai. Az emlékezet éppúgy kötődik a helyekhez, ahogy a történelem az eseményekhez. Máskülönbén Esztike gyűrűjének a története is megmutatja az intézmény komplexitását: a kutatásban, a feltárásban, a tudományos rekonstrukcióban mind az öt igazgatóság kivette a részét, nem is kicsit. De a privát történelem jelentősége is tanulság volt számunkra: ha nem öröklődnek tovább a családi történetek generációról generációra, ha a magánemlékezetet nem lett volna fontos a családnak, lehet, hogy megakadtunk volna.

MC: *Az emlékezet kötelessége – fogalmazott egyszer – jóval túlhaladta a hivatásos történészek körét. Ezek a különálló emlékezetek valójában saját történelmüket keresik?*

¶ Én nem csak kutatóként vagy muzeológusként tartom kötelességnek az emlékezést. Magánemberként is. Nálunk elég jól látszik: egyre többen keresik saját egyéni történelmüket, fognak bele elődök felkutatásába, kíváncsiak családi múltjukra. Benne lehet a valahová való tartozás érzésének visszaszerzése is. A mikrotörténelmi kutatások ösztönzésében szintén komoly szerepe van az intézményünknek. Ügyfélkörünk egyik része általában a haderőtörténet iránt érdeklődik, de egyre népesebb a tábora azoknak, akiket a családtörténeti kíváncsiság hajt. Nagyon sok mindent tett az Első Világháborús Centenárium

Emlékbizottság – tagja vagyok én is – a privát emlékezet kapcsán. Az első világháborús centenáriumi évfordulók alatt az említett bizottság támogatásával a Hadtörténeti Intézet és Múzeum a Magyar Nemzeti Levéltárral együttműködve másfél milliós adatbázist hozott létre a nulláról nyolc év alatt: a Katonahősök Emlékezete programunk része a Magyar Katona Áldozatvállalása a Nagy Háborúban projekt, egy online hálózat, amelyben másfél millió magyar katona adatai szerepelnek, ezek kutathatók, bárki keresheti a felmenőit köztük. Februárban volt a kétmilliomodik kattintás ezen a honlapon. Esméletlen nagy az érdeklődés. És ezt még fokozzuk. A Katonahősök Emlékezete programot a második világháborús adatbázis felépítésével folytatjuk, ennek egy része már kutatható a Katonák a Gulágon (www.katonakagulagon.hu) oldalon. Mindazok adatait tartalmazza, több mint hatvanhatezer magyar katonáét, akik hadifogolytáborokban meghaltak. Ez a veszteség-adatbázis kiegészül őszre, akkorra már nagyjából kétszázötven-háromszázezer katona adatait tesszük kutathatóvá. Ezt ötödik éve készítik elő a munkatársaim minden forrással. Év végéig eljutunk oda, hogy a magyar haderő történetének több mint százhetven évből, tehát 1848-tól, amióta a Magyar Honvédség létezik, egyaránt kutatható lesz az 1848–49-es események, az első és a második világháború, 1956, a békeidők, valamint a missziók során hősi halált halt honvédek adatbázisa. És akkor majd azt mondhatjuk: egyfajta társadalmi és információs adósságot törlesztettünk az emlékezetpolitikában. Nyilván sohasem lesz teljes az adatbázis, de biztosan ismét sokan keresik majd a családi múlt darabkáit. Egyébként a katonaképzés része kell hogy legyen: aki szolgálatot vállal, valamennyire megismerje a magyar haderő történetét, másrészt a saját fegyvernemének a történetét, hiszen annak ismerete is tartást ad nekünk, harmadrészt tisztában legyen saját szűkebb környezetének, településének a hadtörténetével, helyőrségtörténetével. Ez a három pillér az alapja a katona identitásának. Ez a mi mentális „töltetünk”.

MC: *Maradnak itt, a helyükön, a budai várban?*

¶ Nincs tudomásom arról, hogy mennünk kellene. Megítélésem szerint itt a helyünk.

MC: *Csak mert ön többször is mondta: kinőtték az épületet.*

¶ Ez igaz. Szimbolikus helye ez a nemzeti hadtörténelemnek, a budai várnegyed északnyugati részén, titkos alagutak fölött, valódi ostromok várfalain. Az épület 1847-ben épült kaszárnyaként. De a budavári szikláknak ezen a részen

Esztergom és környékének kéziratos térképe, 1706

mindig volt egy katonai objektum évszázadokra visszamenőleg. Az udvarun-
kon vannak egy IV. Béla-korabeli torony maradványai. Szemben volt az egykori
Helyőrségi templom, még korábban Mária Magdolna-templom, amelynek csak
a tornya maradt meg. Itt van a Kapisztrán-szobor is. Az 1920-as években köl-
tözött ide a múzeum, és 1937-ben nyílt meg az első kiállítás. A második világ-
háború hatalmas pusztítása után jócskán helyre kellett állítani. Bár az épület
hadtörténelmi hangulata meghatározó, valóban kinőttük a tereit, és jelentős
bővítésre szorulna ahhoz, hogy 21. századi módon alkalmas legyen múzeumi
célokra. A Központi Irattárunk a Verseny utcában van, a múzeumi raktárunk
részben a Kerepesi úton, ez is katonai objektum. Évekkel ezelőtt javaslatot tet-
tünk a fenntartó felé egy plusz korszerű kiállítótér és raktárbázis létrehozására.
Nem idegen a honvédelmi tárca vezetésétől, hogy ez a hely bővüljön. Nem áru-
lok el hadititkot: a haderő-fejlesztési programon belül a haderő kultúrával fog-
lalkozó része is fontos szerepet kap. Ebből a támogatásból mi főként olyan dol-
gokat valósítunk meg – adatbázisokat, kutatási programokat –, amelyek primer
módon társadalmilag és az emlékezetpolitikában hasznosak. Már 2022–2023-
ra, sőt a Zrínyi 2026 program miatt a rákövetkező évekre is vannak stratégiai el-
képzeléseink, amelyeket a tárca vezetése támogat. Nem biztos, hogy mindegyik
terv bejön. Régi katonai mondás: a terv azért van, hogy legyen mit megváltoztatni.
De legyen terv, mert ha nincs, azt úgy hívják, hogy káosz.

DR. KOVÁCS VILMOS ezredes tanulmányait a Kossuth Lajos Kato-
nai Főiskolán, majd a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián végezte raké-
ta- és tüzérszakon. 1996-ban az MTA Doktori Tanácsa a hadtudomány
kandidátusává nyilvánította, 1997-ben a Zrínyi Miklós Nemzetvédel-
mi Egyetem odaítélte számára a doktori fokozatot. Ugyancsak '97-ben
diplomázott az ELTE Új- és Legújabbkori Történelmi Tanszék muzeoló-
gia szakán. 1995-től a HM Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Mú-
zeumban gyűjteményvezető, osztályvezető, majd igazgató-helyettes
volt. 2011. január 15-től megbízott főigazgató, 2011. április 1-től az in-
tézmeny parancsnoka ezredesi rendfokozatban. 12 katonai és állami
kitüntetéssel rendelkezik, köztük a Magyar Érdemrend lovagkeresztje
katonai tagozata elismeréssel (2015). A Magyar Hadtudományi Társa-
ság Hadtörténelmi és Hadszintérkutató szakosztály elnöke. Főbb ku-
tatási területe a 19-20. századi magyar és egyetemes hadiipar, lőfegy-
ver és lőszer, valamint a tüzérség története. Számos tudományos kötet
és cikk szerzője, illetve társszerzője.

Az Artmagazin a MOL-töltőállomásokon is megvásárolható!

Digitális verzió és előfizetés: artmagazin.hu/megrendelolap
Régi lapszámok megrendelése: elofizetes@artmagazin.hu

múzeumcafé 83

2021/3. május-június

www.muzeumcafe.reblog.hu
www.facebook.com/muzeumcafe
www.muzeumcafe.hu

Szerkesztőbizottság: Baán László, E. Csorba
Csilla, György Péter, Martos Gábor,
Rockenbauer Zoltán, **Török László**

Főszerkesztő: Gréczi Emőke

Szerkesztő: Basics Beatrix, Berényi Marianna,
Karácsony Ágnes, Magyar Katalin

Lapterv, tipográfia: Pintér József

Korrektor: Szendrői Árpád

E számunk szerzői: Basics Beatrix, Berényi
Marianna, Fejős Zoltán, Gréczi Emőke,
György Péter, Karácsony Ágnes, Kovács Imre,
Kövesdi Veronika, Marosi Ágnes

Fotó: Szilágyi Lenke

Szerkesztőség: 1068 Budapest,
Szondi utca 77.

E-mail: muzeumcafe@szepmuveszeti.hu

Kiadó: Kultúra 2008 Nonprofit Kft.,
1146 Budapest, Dózsa György út 41.

Lapigazgató: Lévy Zoltán

Lapmenedzser: Bacsa Tibor

bacsatibor.hatvan@gmail.com

Szerkesztőségi koordinátor: Sarkantyú Anna

Nyomdai munkák: EPC Nyomda, Budaörs

Felelős vezető: Mészáros László

ISSN szám: HU ISSN 1789-3291

Lapnyilvántartási engedély száma:
163/0588-1/2007

Terjesztés: A Lapker Zrt. országos hálózatán
keresztül a Relay és az Inmedio kiemelt
üzleteiben

További árusítóhelyek: Szépművészeti Múzeum
– Magyar Nemzeti Galéria, Ludwig Múzeum –
Kortárs Művészeti Múzeum, Néprajzi Múzeum,
Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari
Múzeum, Múcsarnok, Magyar Fotográfusok
Háza/Mai Manó Ház, Fővárosi Állat-
és Növénykert, Ferenczy Múzeumi Centrum
(Szentendre), Művészetek Palotája, Kiesebach
Galéria, Kogart, Írók Boltja, Rózsavölgyi
Zeneműbolt, Kódex Könyvárúháza, Fuga
Budapesti Építészeti Központ

Kedvezményes előfizetési díj
2021. évre lapszámonként 1090 Ft,
az elofizetes@muzeumcafe.hu
e-mail címen.

Lapunk a terjesztési hálózaton belül
1490 Ft áron vásárolható meg.

Tilos a kiadvány bármely fotójának, írott
anyagának vagy azok részletének a kiadó
írásbeli engedélye nélküli újraközlése.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A szám megjelentetését az Emberi Erőforrások
Minisztériuma támogatta.